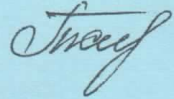

**ІНСТИТУТ ВИЩОЇ ОСВІТИ
НАЦІОНАЛЬНОЇ АКАДЕМІЇ ПЕДАГОГІЧНИХ НАУК УКРАЇНИ**

ПЛЯЧЕНКО Тетяна Миколаївна

УДК 378.091.013 : 785.1

**ПЕДАГОГІЧНІ ЗАСАДИ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНЬОГО
ВЧИТЕЛЯ МУЗИКИ ДО РОБОТИ З УЧНІВСЬКИМИ
МУЗИЧНО-ІНСТРУМЕНТАЛЬНИМИ КОЛЕКТИВАМИ**

13.00.04 – теорія і методика професійної освіти

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
доктора педагогічних наук

КИЇВ – 2011

Дисертацією є рукопис.

Роботу виконано в Кіровоградському державному педагогічному університеті імені Володимира Винниченка, Міністерство освіти і науки, молоді та спорту України.

Науковий консультант – доктор педагогічних наук, професор
ОЛЕКСЮК Ольга Миколаївна,
Київський університет імені Бориса Грінченка,
завідувач кафедри теорії та методики музичної освіти.

Офіційні опоненти:

доктор педагогічних наук, професор
ПАДАЛКА Галина Микитівна,
Національний педагогічний університет
імені М. П. Драгоманова, професор кафедри
фортепіанного виконавства і художньої культури;

доктор педагогічних наук, професор
РОСТОВСЬКИЙ Олександр Якович,
Ніжинський державний педагогічний університет імені
Миколи Гоголя, завідувач кафедри музичної педагогіки
та хореографії;

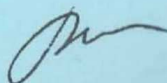
доктор педагогічних наук, професор
МИРОПОЛЬСЬКА Наталія Євгенівна,
Інститут проблем виховання Національної
академії педагогічних наук України,
завідувач лабораторії естетичного виховання.

Захист відбудеться „24 жовтня” 2011 р. об 11 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.456.02 в Інституті вищої освіти НАПН України за адресою: 01014, м. Київ, вул. Бастіонна, 9, 9-й поверх, зала засідань.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Інституту вищої освіти НАПН України (01014, м. Київ, вул. Бастіонна, 9).

Автореферат розіслано „23 вересня” 2011 р.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

Г.В. Лесик

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Модернізація системи вищої педагогічної освіти в Україні потребує впровадження у навчальний процес нових наукових підходів, ефективних форм, методів і засобів професійної підготовки фахівців, реалізація яких зорієнтована на оновлення всіх ланок навчання й виховання майбутніх учителів відповідно до потреб шкільної практики.

У зв'язку з цим виникає необхідність у підготовці у вищих педагогічних навчальних закладах компетентного педагога-музиканта, здатного на належному рівні здійснювати навчання, виховання й розвиток школярів як на уроках музичного мистецтва, так і в позанавчальний час. Підкреслюючи важливість діяльності вчителя музики як керівника учнівського музично-інструментального колективу, слід зазначити, що її здійснення потребує володіння комплексом фахово необхідних компетенцій, які мають формуватися в процесі навчання у вищих педагогічних навчальних закладах.

Аналіз науково-педагогічної, мистецтвознавчої і навчально-методичної літератури показав, що науковцями розроблено концептуальні засади професійної підготовки майбутніх учителів музики в системі вищої педагогічної освіти (Л. Арчажникова, О. Олексюк, В. Орлов, Г. Падалка, О. Ростовський, О. Рудницька, О. Щолокова та інші), а також художньо-естетичного виховання школярів у системі загальної мистецької освіти (С. Горбенко, Л. Масол, Н. Миропольська, О. Михайличенко та інші). У сфері оркестрово-ансамблевої підготовки студентів вищих навчальних закладів також накопичено позитивний досвід формування й розвитку виконавських умінь майбутніх педагогів у музично-творчих колективах (Ю. Бай, Б. Брилін, В. Воєводін, М. Гуральник, О. Ільченко, М. Канерштейн, М. Колесса, В. Кучерук, Н. Кучерук, І. Маринін, В. Овод, О. Олексюк, В. Плетніченко, Я. Сверлюк, В. Федоришин, М. Филипчук та інші).

Водночас ще існують проблеми, які гальмують процес підготовки майбутнього вчителя музики до роботи з учнівськими музично-інструментальними колективами. Так, у навчальних програмах з оркестрово-ансамблевих дисциплін для педагогічних університетів не визначено обсяг навчального навантаження, форми й методи організації навчальної діяльності студентів з опанування технології практичної роботи з учнівськими музично-інструментальними колективами. Поза увагою дослідників залишається питання формування в студентів системи оркестрово-методичних знань. Розроблення та наукового обґрунтування потребують структура діяльності й компетентнісна модель учителя музики як керівника учнівського музично-інструментального колективу, які мають слугувати орієнтирами в підготовці студентів до цього виду роботи та

критеріями оцінювання їхніх навчальних досягнень з оркестрово-ансамблевих дисциплін.

Наявність таких прогалин у професійній підготовці майбутнього вчителя музики уможливила визначення основних *суперечностей*, що склалися між:

- системним підходом до організації процесу професійної підготовки майбутнього вчителя музики в цілому та відсутністю науково обгрунтованої організаційно-методичної системи підготовки студентів до роботи з учнівськими музично-інструментальними колективами;

- нормативно визначеною потребою формування в майбутніх учителів компетентностей, необхідних для здійснення професійної діяльності, та нерозробленістю компетентнісної моделі вчителя музики як керівника учнівського музично-інструментального колективу й відсутністю технології формування в студентів педагогічного університету оркестрово-методичної компетентності;

- змістом роботи вчителя музики як керівника учнівського музично-інструментального колективу та змістом навчальної діяльності студентів на практичних заняттях з оркестрово-ансамблевих дисциплін.

Необхідність розв'язання означених суперечностей обумовила вибір теми наукового дослідження **„Педагогічні засади підготовки майбутнього вчителя музики до роботи з учнівськими музично-інструментальними колективами”**.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами.

Роботу виконано відповідно до плану наукових досліджень кафедри педагогіки Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка; вона є складовою комплексної науково-дослідної теми кафедри „Організаційно-педагогічні умови соціально-професійної підготовки вчительських кадрів” (№ 0104U003704), до виконання якої в напрямі вдосконалення професійної підготовки майбутніх учителів музики було залучено дисертантку.

Тему дисертації затверджено вченою радою Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка (протокол № 4 від 27 листопада 2006 р.) та узгоджено в Раді з координації наукових досліджень у галузі педагогіки і психології НАПН України (протокол № 1 від 23 січня 2007 р.).

Мета і завдання дослідження. *Мета дослідження* полягає в обгрунтуванні педагогічних засад, розробленні й експериментальній перевірці організаційно-методичної системи підготовки майбутнього вчителя музики до роботи з учнівськими музично-інструментальними колективами.

Досягнення поставленої мети передбачало послідовне виконання таких *завдань*:

- проаналізувати стан дослідженості проблеми підготовки майбутнього вчителя музики до роботи з учнівськими музично-інструментальними колективами та виявити основні тенденції її розвитку;
- окреслити напрями, розкрити методикау й обґрунтувати методологічні основи дослідження;
- визначити зміст і складові методики роботи майбутнього вчителя музики з учнівськими музично-інструментальними колективами;
- спроектувати структуру діяльності й компетентнісну модель учителя музики як керівника учнівського музично-інструментального колективу;
- обґрунтувати педагогічні засади досліджуваного процесу; визначити критерії і показники та встановити рівні сформованості оркестрово-методичної компетентності майбутнього вчителя музики;
- розробити й експериментально перевірити ефективність організаційно-методичної системи підготовки майбутнього вчителя музики до роботи з учнівськими музично-інструментальними колективами;
- підготувати навчально-методичне забезпечення підготовки майбутнього вчителя музики до роботи з учнівськими музично-інструментальними колективами й окреслити перспективи його використання в навчальному процесі вищих педагогічних навчальних закладів.

Об’єкт дослідження – професійна підготовка майбутнього вчителя музики в педагогічному університеті.

Предмет дослідження – педагогічні засади підготовки майбутнього вчителя музики до роботи з учнівськими музично-інструментальними колективами.

Для реалізації основних завдань дослідження на різних його етапах використано такі теоретичні й емпіричні *методи*:

- *теоретичний аналіз* та *узагальнення* наукової, нормативно-правової, навчально-методичної літератури і практичного досвіду професійної підготовки майбутніх учителів музики – для визначення стану дослідженості проблеми;
- *системний аналіз* – для визначення сутності, структури й особливостей досліджуваного процесу;
- *синтез* – для визначення понятійного апарату дослідження, формулювання його концептуальних положень і висновків;
- *проектування* й *моделювання* – для розроблення організаційно-методичної системи підготовки майбутнього вчителя музики до роботи з учнівськими музично-інструментальними колективами та компетентнісної моделі вчителя музики як керівника учнівського музично-інструментального колективу;

– *діагностування* (спостереження, опитування – анкетування, бесіда, інтерв'ювання) – для виявлення реального стану підготовки студентів педагогічних університетів до роботи з учнівськими музично-інструментальними колективами та визначення можливих способів удосконалення цього процесу;

– *педагогічний експеримент* – для перевірки ефективності запропонованої організаційно-методичної системи й доцільності визначених педагогічних засад;

– *рейтинг* – для виявлення рівня сформованості в майбутніх учителів музики оркестрово-методичної компетентності;

– *математико-статистичні* методи – для оброблення даних педагогічного експерименту, спираючись на які визначено значущість отриманих результатів;

– *графічні* методи – для відображення результатів експерименту в графічних формах і таблицях.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що *вперше*:

– обґрунтовано педагогічні засади, виявлено об'єктивні закономірності й доведено доцільність реалізації наукових підходів (синергетичного, аксіологічного, компетентнісного), принципів (загальнонаукових, дидактичних, художньо-естетичних), педагогічних умов (дотримання яких забезпечує формування оркестрово-методичної компетентності), форм (теоретичних, практичних), методів (педагогічних, загальнонаукових, спеціальних музичних), засобів (комунікативних, інформаційних, технічних) у підготовці майбутнього вчителя музики до роботи з учнівськими музично-інструментальними колективами;

– розроблено й експериментально перевірено ефективність організаційно-методичної системи підготовки майбутнього вчителя музики до роботи з учнівськими музично-інструментальними колективами, визначено її складові компоненти – проектувальний (проектування змісту підготовки студентів відповідно до поставленої мети і завдань з дотриманням визначених педагогічних засад), процесуальний (підготовка студентів у процесі навчальної, концертно-виконавської і виробничої діяльності), контрольно-оцінний (визначення рівня сформованості в студентів оркестрово-методичної компетентності);

– спроектовано компетентнісну модель учителя музики як керівника учнівського музично-інструментального колективу, визначено групи компетенцій, володіння якими забезпечує успішність цього виду фахової діяльності – особистісні (особистісні якості, індивідуальні психологічні особливості, здібності, стиль роботи, творчий імідж), професійно-педагогічні (аксіологічна настанова, фахові знання, спеціальні навички, уміння, володіння методикою роботи з учнівськими музично-інструментальними колективами), функціональні (досвід практичної

роботи з музично-інструментальним колективом, функціональна спроможність, володіння різними видами діяльності, здатність до рефлексії та самокоригування, оцінювання й коригування дій учасників музично-інструментального колективу);

– розроблено критерії та показники оцінювання рівня сформованості оркестрово-методичної компетентності за особистісним, професійно-педагогічним і функціональним компонентами; визначено чотири рівні її сформованості в майбутнього вчителя музики – низький, середній, достатній, високий;

удосконалено:

– дефініції понять „музично-інструментальний колектив”, „музично-інструментальна підготовка майбутнього вчителя музики”, „оркестрово-ансамблева підготовка студентів”;

– методику роботи майбутнього вчителя музики з учнівськими музично-інструментальними колективами;

– структуру діяльності вчителя музики як керівника учнівського музично-інструментального колективу шляхом уведення таких складових, як предмет, умови, форми, засоби і способи діяльності;

– навчально-методичне забезпечення викладання оркестрово-ансамблевих дисциплін в педагогічному університеті засобом розроблення програми спецкурсу „Методика роботи з музично-інструментальними колективами” та доповнення програми „Оркестровий клас” розділами, що висвітлюють зміст підготовки студентів до роботи з учнівськими оркестрами й інструментальними ансамблями;

дістали подальшого розвитку:

– зміст професійної підготовки майбутнього вчителя музики на засадах синергетичного, аксіологічного й компетентнісного підходів;

– педагогічні умови організації навчальної, концертно-виконавської та виробничої діяльності майбутнього вчителя музики.

Практичне значення одержаних результатів. На основі результатів дослідження розроблено й упроваджено в практику фахової підготовки студентів педагогічних університетів та підготовки слухачів курсів підвищення кваліфікації вчителів музики: 1) спецкурс „Методика роботи з музично-інструментальними колективами”; 2) практикум роботи з учнівським оркестром (ансамблем) як складову навчального курсу „Оркестровий клас”; 3) навчально-методичний посібник „Методика роботи з музично-інструментальними колективами”, рекомендований Міністерством освіти і науки України як навчально-методичний посібник для студентів вищих навчальних закладів, в яких здійснюється підготовка педагогічних працівників. Результати дослідження використано при розробленні навчальних планів, навчальних програм і навчально-методичних комплексів з фахових дисциплін для музичного відділення

мистецького факультету Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка, а також для розроблення програм курсів підвищення кваліфікації вчителів музики в Кіровоградському обласному інституті післядипломної педагогічної освіти імені Василя Сухомлинського.

Основні результати наукового дослідження *впроваджено* у навчально-виховний процес Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка (довідка № 197-н від 2 вересня 2010 р.), Криворізького державного педагогічного університету (довідка № 22.1/1-285 від 18 червня 2010 р.), Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського (довідка № 10/32 від 8 червня 2010 р.), Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького (довідка № 06/1099 від 16 червня 2010 р.), Кіровоградського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти імені Василя Сухомлинського (довідка № 911 від 13 грудня 2010 р.). Експериментальною роботою було охоплено 1272 особи (755 студентів, 450 учителів музики та керівників учнівських музично-інструментальних колективів, 67 викладачів).

Апробація результатів дослідження. Основні положення і результати дослідження обговорювалися та позитивно оцінені на науково-практичних конференціях різного рівня:

– *міжнародних*: „История музыкального образования как наука и как учебный предмет” (Москва, 1999); „Гуманістичні орієнтири мистецької освіти” (Київ, 2007); „Європейське мистецтво на зламі століть: минуле в сучасному” (Суми, 2007); „Василь Сухомлинський у діалозі з сучасністю: ідеї, пошуки, перспективи” (Кіровоград, 2008); „Художня культура і освіта: традиції, сучасність, перспективи” (Мелітополь, 2008); „Викладач і студент: суб’єкт-суб’єктні відносини” (Черкаси, 2008); „Розвиток міжнародного співробітництва в галузі освіти у контексті Болонського процесу” (Ялта, 2009); „Розвиток освіти в умовах поліетнічного регіону” (Ялта, 2009); „Науково-методичні засади управління якістю освіти в університетах” (Київ, 2009); „Вища школа: удосконалення якості підготовки фахівців” (Черкаси, 2009); „Викладач і студент: умови особистісного і професійного зростання” (Черкаси, 2009); „Слов’янське музичне мистецтво в контексті європейської культури” (Вінниця, 2009); „Формула творчості: теорія і методика мистецької освіти” (Луганськ, 2010); „Вища школа: національні пріоритети і європейські орієнтири” (Черкаси, 2010);

– *всеукраїнських*: „Проблеми музично-естетичного виховання підростаючого покоління на сучасному етапі” (Кіровоград, 1999); „Мистецько-педагогічна освіта (теорія, методи, технології) – 2006” (Кривий Ріг, 2006); „Сучасні освітні технології у професійній підготовці вчителя

мистецьких дисциплін” (Кривий Ріг, 2007); „Сучасна мистецька освіта: проблеми, технології, перспективи” (Ніжин, 2008); „Проблеми формування педагогічного професіоналізму студентів університетів в умовах кредитно-модульного навчання” (Кривий Ріг, 2008); „Соціально-педагогічні засади виховання морально гармонійної особистості” (Київ, 2008); „Підготовка майбутніх учителів початкової школи до професійної діяльності в умовах інноваційного освітнього простору” (Бердянськ, 2009); „Інструментальне мистецтво у вищій школі: проблеми і перспективи професійної підготовки” (Кам’янець-Подільський, 2009); „Музична освіта України: проблеми теорії, методики, практики” (Дрогобич, 2009); „Шляхи гармонізації знань і якостей особистості в професійній підготовці майбутнього вчителя” (Кривий Ріг, 2009); „Музична освіта України: проблеми теорії, методики, практики” (Дрогобич, 2010).

Публікації. Основні результати дослідження опубліковано в 41 одноосібній науковій і науково-методичній праці, це зокрема: 1 монографія; 1 навчально-методичний посібник з грифом МОН України; 1 навчальні матеріали; 2 навчальні програми; 28 статей у фахових наукових виданнях; 2 статті у збірниках наукових праць; 6 статей і тез доповідей у збірниках матеріалів конференцій.

Структура та обсяг дисертації. Дисертація складається зі вступу, п’яти розділів, висновків до розділів, загальних висновків, 6 додатків, списку використаних джерел (715 найменувань, з них 19 – англійською мовою). Робота містить 35 таблиць, 1 діаграму, 1 гістограму, 16 графіків, 6 рисунків. Загальний обсяг дисертації – 556 сторінок, з них основного тексту – 397 сторінок.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У **вступі** обґрунтовано вибір та актуальність теми дисертації, показано її зв’язок з науковими програмами, планами й темами, визначено мету, завдання, об’єкт і предмет дослідження, розкрито наукову новизну і практичне значення одержаних результатів, відображено форми апробації і практичного впровадження результатів наукового дослідження.

У **першому розділі** – *„Підготовка майбутнього вчителя музики до роботи з учнівськими музично-інструментальними колективами як педагогічна проблема”* – проаналізовано стан дослідженості проблеми підготовки майбутнього вчителя музики до роботи з учнівськими музично-інструментальними колективами, визначено сутність і зміст ключових понять дослідження.

Ретроспективний огляд педагогічних і мистецтвознавчих досліджень та навчально-методичної літератури з питань оркестрово-ансамблевої підготовки студентів вищих навчальних закладів показав, що у цій сфері вже розроблено концептуальні засади професійної підготовки майбутніх

учителів музики в системі вищої педагогічної освіти (Л. Арчажникова, О. Олексюк, В. Орлов, Г. Падалка, О. Ростовський, О. Рудницька, О. Щолокова та інші); визначено мистецтвознавчі та культурологічні основи оркестрового й ансамблевого виконавства, зміст фахового навчання оркестрових диригентів у вищих навчальних закладах культури і мистецтв (Л. Гінзбург, С. Гінзбург, Р. Давидян, В. Дейнега, Н. Дика, М. Канерштейн, М. Колесса, Ю. Лошков, Г. Макаренко, К. Ольхов, В. Откидач, І. Польська, Л. Раабен, Я. Сверлюк та інші); науково обґрунтовано педагогічні умови підготовки майбутніх учителів музики в оркестровому й ансамблевому класі, принципи формування в студентів виконавської майстерності та естетичного досвіду в навчальних музично-творчих колективах (В. Воеводін, О. Ільченко, Ж. Клименко, О. Олексюк, В. Федоришин та інші); розроблено навчальні програми з оркестрово-ансамблевих дисциплін для студентів вищих педагогічних і мистецьких навчальних закладів (Ю. Бай, А. Гладких, О. Гончаров, В. Кучерук, Н. Кучерук, Ю. Лошков, В. Овод, В. Откидач, П. Шиманський, Ю. Юровецький та інші).

У розділі зазначається, що вітчизняними й зарубіжними науковцями також розроблено концептуальні положення художньо-естетичного виховання школярів у системі загальної мистецької освіти (С. Горбенко, Л. Масол, Н. Миропольська, О. Михайличенко та інші), досліджено окремі аспекти виховання школярів засобами колективно-інструментального музикування та специфіку роботи керівників дитячо-юнацьких музичних колективів – народно-інструментальних (І. Барановська, П. Богонос, Т. Браніцька, М. Гуральник, В. Лабунець, В. Лапченко, В. Лебедєв, М. Лисенко, І. Маринін, В. Орлов та інші), духових (В. Аверочкін, В. Дряпіка, О. Нежинський, С. Никитюк, В. Плетніченко, В. Подкопаєв, Я. Сверлюк, М. Терлецький та інші), струнних і симфонічних (Р. Гертович, Л. Мордкович, Д. Румшевич, С. Свірська, С. Сондецькіс, Г. Турчанінова та інші), естрадних і вокально-інструментальних (А. Болгарський, Б. Брилін, М. Филипчук та інші).

Аналіз науково-методичного і практичного досвіду підготовки майбутніх учителів музики до роботи з учнівськими музично-інструментальними колективами дав змогу виявити позитивні й негативні *тенденції* розвитку досліджуваної проблеми. До позитивних тенденцій належать: 1) обумовленість змісту оркестрово-ансамблевої підготовки студентів вищих педагогічних і мистецьких навчальних закладів вимогами суспільства до музичних педагогів і виконавців; 2) відповідність форм, методів і засобів навчання студентів рівню розвитку музичного мистецтва й педагогічної науки; 3) обумовленість специфіки роботи з навчальним оркестром (ансамблем) його виконавським складом та профілем професійної підготовки фахівця. Негативними тенденціями є: 1) недостатня орієнтація оркестрово-ансамблевої підготовки студентів вищих

педагогічних і мистецьких навчальних закладів на подальшу роботу з учнівськими музично-інструментальними колективами; 2) невизначеність у навчальних програмах з оркестрово-ансамблевих дисциплін обсягу навчального навантаження, форм і методів організації навчальної діяльності студентів з опанування навичок роботи з дитячо-юнацькими оркестрами й ансамблями; 3) недостатня розробленість основних положень теорії і методики роботи з учнівськими музично-інструментальними колективами, які мають становити зміст методичної підготовки майбутніх учителів музики до цього виду професійної діяльності.

Наголошується, що з урахуванням означених тенденцій, на основі системного аналізу досліджуваного процесу та синтезу функцій і властивостей його складових визначено *сутність і зміст ключових понять дослідження*. Формулювання дефініцій здійснено з дотриманням концептуальних положень теорії систем (В. Афанасьєв, І. Блауберг, М. Месарович, В. Садовський, Е. Юдін) та різних підходів у визначенні структури педагогічних систем і педагогічного процесу, до складових елементів яких науковці відносять: навчальний матеріал, учителя, учнів, навчальні посібники й технічні засоби навчання (Т. Ільїна); навчальні заклади, в яких відбуваються педагогічні процеси (В. Беспалько); суб'єктів навчання і виховання, умови навчання; мету, зміст, форми й методи організації діяльності, контроль, аналіз і оцінку результатів пізнавальної діяльності (Ю. Бабанський); множину взаємопов'язаних структурних і функціональних компонентів, які підпорядковані меті виховання, освіти й навчання підростаючого покоління та дорослих людей – навчальна інформація, засоби педагогічної комунікації, учні, педагог, мета (Н. Кузьміна).

Підготовку майбутнього вчителя музики до роботи з учнівськими музично-інструментальними колективами визначено як процес професійної підготовки студентів у системі навчальних занять з оркестрово-ансамблевих дисциплін (теоретичних, методичних, практичних), концертно-виконавської і педагогічної практик, а також результат, який характеризується певним рівнем розвитку особистості майбутнього вчителя музики та рівнем його оркестрово-методичної компетентності. *Педагогічні засади* розглянуто як фундаментальну основу підготовки майбутнього вчителя музики до роботи з учнівськими музично-інструментальними колективами, яку становлять наукові підходи, принципи, педагогічні умови, форми, методи й засоби, вибір і реалізація яких обумовлена об'єктивними закономірностями процесу оркестрово-ансамблевої підготовки студентів. *Організаційно-методичну систему* підготовки майбутнього вчителя музики до роботи з учнівськими музично-інструментальними колективами визначено як логічну, послідовну сукупність основних теоретичних і практичних компонентів

(проектувального, процесуального, контрольно-оцінного), які розкривають зміст і результат підготовки студентів за розробленою методикою. *Музично-інструментальний колектив* схарактеризовано як одну з організаційних форм навчання майбутніх учителів музики в системі вищої педагогічної освіти та виховання учнів у системі загальної мистецької освіти; як соціально-педагогічну систему, що виконує певні функції, розвивається за своїми законами, відзначається специфічними формами організації та принципами діяльності, має свою організаційно-функціональну структуру. Ключовою фігурою виконавського складу оркестру (ансамблю) є керівник-диригент, структура діяльності й компетентнісна модель якого мають слугувати орієнтирами в підготовці майбутнього вчителя музики до роботи з учнівськими музично-інструментальними колективами.

У **другому розділі** – *„Методика й методологія дослідження процесу підготовки майбутнього вчителя музики до роботи з учнівськими музично-інструментальними колективами”* – представлено напрями, програму й методи дослідження, обґрунтовано методологічні підходи, реалізація яких дає змогу виявити особливості досліджуваного процесу й організувати його на наукових засадах відповідно до сучасних вимог.

Актуальність проблеми визначила мету й завдання дослідження, виконання яких ґрунтувалося на дотриманні таких *концептуальних положень*: 1) підготовка сучасного вчителя музики до роботи з учнівськими музично-інструментальними колективами має здійснюватися за спеціально розробленою організаційно-методичною системою відповідно до галузевих стандартів з урахуванням накопиченого у цій сфері науково-методичного і практичного досвіду; 2) методологічною основою підготовки майбутнього вчителя музики до роботи з учнівськими музично-інструментальними колективами є системний, синергетичний, аксіологічний і компетентнісний підходи, реалізація яких спрямована на ґрунтовне вивчення сутності, структури й особливостей досліджуваного процесу та проектування способів його вдосконалення на наукових засадах відповідно до сучасних вимог; 3) зміст підготовки студентів до роботи з учнівськими музично-інструментальними колективами має бути націленим на формування оркестрово-методичної компетентності і проектуватися на основі структури діяльності й компетентнісної моделі вчителя музики як керівника учнівського музично-інструментального колективу; 4) процес підготовки майбутнього вчителя музики до роботи з учнівськими музично-інструментальними колективами має здійснюватись у навчальній, концертно-виконавській і виробничій діяльності та ґрунтуватися на педагогічних засадах, вибір і дотримання яких обумовлені об'єктивними закономірностями оркестрово-ансамблевої підготовки студентів; 5) результат підготовки студентів до роботи з учнівськими музично-

інструментальними колективами має визначатися за критеріями і показниками сформованості оркестрово-методичної компетентності, розробленими відповідно до основних компонентів компетентнісної моделі вчителя музики як керівника учнівського музично-інструментального колективу.

У розділі сформульовано головну концептуальну ідею дослідження, зосереджену в *загальній гіпотезі*: процес підготовки майбутнього вчителя музики до роботи з учнівськими музично-інструментальними колективами буде ефективнішим за умови поетапного формування в студентів оркестрово-методичної компетентності з дотриманням визначених педагогічних засад (наукових підходів, принципів, закономірностей, педагогічних умов, форм, методів, засобів).

Відповідно до мети, завдань і гіпотези визначено напрями дослідження. *Методологічний напрям* реалізовано внаслідок застосування системного, синергетичного, аксіологічного й компетентнісного підходів для визначення сутності, структури й особливостей досліджуваного процесу та проектування способів його вдосконалення на визначених педагогічних засадах. *Теоретичний напрям* репрезентовано комплексом авторських дефініцій ключових понять дослідження, розробленням структури діяльності й компетентнісної моделі вчителя музики як керівника учнівського музично-інструментального колективу, теоретичним проектуванням організаційно-методичної системи підготовки майбутнього вчителя музики до роботи з учнівськими музично-інструментальними колективами. *Методичний напрям* представлено авторською методикою підготовки майбутніх учителів музики до роботи з учнівськими оркестрами та інструментальними ансамблями на заняттях спецкурсу „Методика роботи з музично-інструментальними колективами” та оркестрового класу відповідно до розроблених програм і навчально-методичного посібника. *Технологічний напрям* забезпечено комплексом експериментальних заходів і процедур, спрямованих на впровадження у навчальний процес мистецьких факультетів педагогічних університетів основних компонентів розробленої організаційно-методичної системи.

Робота за цими напрямками здійснювалася послідовно, відповідно до *програми дослідження*, яка містила чотири етапи. На першому етапі (2000 – 2003 рр.) було проаналізовано стан дослідженості проблеми підготовки майбутнього вчителя музики до роботи з учнівськими музично-інструментальними колективами; опрацьовано нормативні й навчально-методичні документи; окреслено основні суперечності цього процесу; розроблено програму й методiku дослідження; сформульовано його тему, мету й завдання; спроектовано модель організаційно-методичної системи, відповідно до якої здійснювалася дослідно-експериментальна робота. На другому етапі (2003 – 2005 рр.) продіагностовано стан чинної системи

оркестрово-ансамблевої підготовки майбутніх учителів музики в педагогічному університеті; визначено реальний рівень готовності студентів і випускників мистецьких факультетів до роботи з учнівськими музично-інструментальними колективами. На третьому етапі (2005 – 2010 рр.) експериментально перевірено ефективність запропонованої організаційно-методичної системи та доцільність визначених наукових підходів, принципів, педагогічних умов, форм, методів і засобів підготовки майбутнього вчителя музики до роботи з учнівськими музично-інструментальними колективами. На четвертому етапі (2010 – 2011 рр.) здійснено математико-статистичне оброблення отриманих під час експерименту даних; узагальнено результати дослідно-експериментальної роботи; сформульовано висновки і рекомендації, окреслено перспективні напрямки подальшого дослідження проблеми.

Зазначається, що методика дослідження ґрунтувалася на комплексному застосуванні принципів і засобів наукового пізнання (Ю. Бабанський, М. Білуха, С. Гончаренко, В. Загвязинський, А. Киверялг, Н. Кузьміна, С. Максименко, А. Філіпенко, М. Фіцула, О. Цокур та інші), теоретичних і емпіричних методів (аналіз, синтез, узагальнення, проектування, моделювання, діагностування, педагогічний експеримент, рейтинг, математико-статистичні й графічні методи) та наукових підходів (системного, синергетичного, аксіологічного, компетентнісного), що сприяло ґрунтовному вивченню сутності й особливостей процесу підготовки майбутнього вчителя музики до роботи з учнівськими музично-інструментальними колективами, а також проектуванню способів його вдосконалення на наукових засадах відповідно до нормативних вимог.

Дотримання принципів *системного підходу* (цілісність, функціональність, структуризація, детермінованість і т. і.) дало змогу окреслити структуру досліджуваного процесу та характер взаємодії його складових компонентів як систем різного рівня, і на цій основі спроектувати організаційно-методичну систему підготовки майбутнього вчителя музики до роботи з учнівськими музично-інструментальними колективами.

Синергетичний підхід у дослідженні проблеми підготовки майбутнього вчителя музики до роботи з учнівськими музично-інструментальними колективами обумовлений тим, що синергетика розглядається науковцями як стиль, спосіб мислення, як системна рефлексія, що уможливорює виявлення властивостей досліджуваного явища чи процесу (В. Буданов, І. Пригожин, І. Стенгерс, Г. Хакен та інші); як нова парадигма, що сприяє глибокому пізнанню й подоланню кризових явищ у таких складних нелінійних відкритих системах, як суспільство й освіта (А. Євтодюк, С. Клепко, В. Кушнір, В. Лутай). Синергетику визначають як актуальний напрямок, що дає змогу методологічно підсилити модель

формування особистості і відійти від маніпулятивної педагогіки, а також сприяє свободі самовираження й самореалізації особистості в освітньому середовищі (К. Корсак, В. Сластьонін, М. Федорова та інші). Розглядаючи синергетичний підхід як метод аналізу педагогічної думки, вчені виокремлюють у ньому сім категоріальних блоків: природна самоорганізація, самодетермінованість педагогічних об'єктів; невірноважена динаміка, стан нестійкості; хаотичність процесів; відкритість (дисипативність) педагогічних систем, їхній саморозвиток, самодетермінізм; нелінійність, біфуркаційність освітніх процесів; імовірнісність, випадковість педагогічних явищ; атракторність педагогічних процесів (О. Вознюк).

На основі цих висновків виявлено й обґрунтовано системно-синергетичні особливості оркестрово-ансамблевої підготовки майбутнього вчителя музики (відкритість, нелінійність, невірноваженість, когерентність, атракторність, фрактальність, емерджентність), а також сформульовано вимоги щодо організації досліджуваного процесу, дотримання яких забезпечує формування в студентів синергетичного стилю мислення як одного з чинників розвитку творчої особистості, опанування студентами навичок самоорганізації, саморозвитку, самовдосконалення, професійної мобільності і співпраці.

Аксіологічний підхід у підготовці майбутніх учителів музики до роботи з учнівськими музично-інструментальними колективами дав змогу: а) з'ясувати сутність цінностей як феноменів, які розвивають духовний світ людини, регулюють її соціальну поведінку, формують ставлення до навколишньої дійсності (О. Дробницький, А. Здравомислов, М. Каган, Л. Столович, В. Франкл); б) дослідити філософсько-естетичні й соціальні основи музичного мистецтва (Т. Адорно, С. Лангер, О. Лосєв, А. Сохор, А. Фарбштейн, Ю. Холопов, А. Шопенгауер та інші); в) визначити аксіологічний статус музики й музично-педагогічного процесу (Г. Коломієць, Г. Падалка, Г. Щербакова та інші), окреслити її функції як універсального засобу виховання й духовного розвитку особистості (С. Горбенко, В. Дряпіка, Д. Кабалевський, О. Лобова, Л. Масол, Н. Миропольська, О. Михайличенко, О. Олексюк, Г. Падалка, О. Ростовський, О. Рудницька, Л. Школяр, О. Щолокова та інші); г) науково обґрунтувати аксіологічну складову компетентнісної моделі вчителя музики як керівника учнівського музично-інструментального колективу.

Зазначається, що аналіз нормативних вимог і методичних рекомендацій щодо впровадження *компетентнісного підходу* в системі вищої педагогічної освіти сприяв визначенню мети (надбання студентами різнобічного досвіду професійної діяльності, формування фахової компетентності) і способів його реалізації, окресленню кола фахових компетентцій сучасного педагога. У класифікації професійно-педагогічних компетентностей учителя дослідники дотримуються різних підходів,

виділяючи в їхній структурі такі складові: спеціальну або професійну, методичну, соціально-педагогічну, диференціально-психологічну, аутопсихологічну компетентності (Н. Кузьміна); спеціальну або діяльнісну, соціальну, особистісну, індивідуальну (А. Маркова); соціальну, комунікативну, предметну (В. Гузєєв); науково-теоретичну, методичну, психолого-педагогічну компетентності, професійну позицію вчителя (О. Лебедева); ключові, загальногалузеві, предметні компетентності (А. Хуторський). Кваліфікаційну структуру фахових компетентностей учителя науковці будують на професійній сфері його діяльності, виокремлюючи такі групи компетентностей, як інформаційно-методологічні, теоретичні, методичні, соціально-комунікативні й особистісно-валеологічні (О. Ларіонова).

Професійну компетентність учителя музики визначають як складне, інтегральне утворення, в якому розкривається сукупність знань, умінь, досвіду, мотивації та особистісних якостей учителя, які схарактеризовано через ключові, операційні та інтелектуально-педагогічні компетенції (Н. Мурована). Методику формування фахових компетентностей учителя музики дослідники розробляють на основі когнітивного, практично-творчого та ціннісно-орієнтаційного компонентів (М. Михаськова), особистісного, комунікативного й діяльнісного (І. Полубоярина), а комунікативну компетентність цього фахівця трактують як інтегральну єдність мотиваційно-ціннісного, когнітивно-креативного, операційно-діяльнісного, емоційно-вольового й індивідуально-особистісного компонентів (Є. Проворова). Методичну компетентність учителя музики науковці визначають як сформовану систему знань, умінь і практичного досвіду, зумовлену особливостями його індивідуально-психологічних характеристик і спрямовану на реалізацію музично-педагогічної діяльності з одночасною здатністю до самореалізації й постійного самовдосконалення (Н. Цюлюпа).

З урахуванням цих положень дисертантом сформульовано дефініцію *оркестрово-методичної компетентності*, яку схарактеризовано як інтегративну якість майбутнього вчителя музики, котра, відображуючи його готовність і здатність професійно виконувати функції керівника учнівського музично-інструментального колективу, полягає у володінні особистісними, професійно-педагогічними й функціональними компетенціями.

У **третьому розділі** – „Зміст і методика роботи майбутнього вчителя музики з учнівськими музично-інструментальними колективами” – висвітлено основні аспекти організаційної, навчально-виховної і репетиційної роботи вчителя музики в учнівських оркестрах та ансамблях.

Визначення основних завдань, принципів організації, змісту діяльності й методів роботи з учнівськими музично-інструментальними колективами

ґрунтувалося на дотриманні концептуальних положень загальної мистецької освіти і програмових вимог з музичного мистецтва для загальноосвітніх навчальних закладів, урахуванні теоретичних і методичних напрацювань науковців, музичних педагогів і керівників дитячих інструментальних колективів, а також на власному досвіді роботи дисертанта з аматорськими учнівськими та навчальними студентськими оркестрами й ансамблями.

На основі цього в розділі визначено зміст і складові методики роботи майбутнього вчителя музики з учнівськими музично-інструментальними колективами, систематизовано і сформульовано основні засади організації та діяльності учнівських музично-інструментальних колективів, до яких віднесено: 1) завдання (дидактичні, розвивальні, виховні), виконання яких сприяє розвитку в учнів музичних здібностей, формуванню інструментально-виконавських умінь, вихованню загальної культури та естетичних смаків; 2) виконавський склад учнівських оркестрів та ансамблів – народно-інструментальних, духових, струнних (камерних, малих симфонічних); 3) етапи організації колективу (набір учасників та комплектування партій, формування інструментарію, обрання активу і т. і.); 4) принципи організації (добровільність, відповідність віковим особливостям учнів, колегіальність, довіра, зацікавленість); 5) методи організації (бесіда, переконання, заохочення, проектування, оцінювання); 6) організаційні форми роботи в оркестрах та ансамблях (індивідуальна, групова, колективна); 7) зміст виховної роботи (дотримання традицій колективу, формування в учасників навичок елементарної і творчої дисципліни, самоврядування, лідерство, роль особистості керівника-диригента у виховному процесі, виховне значення публічних виступів колективу); 8) зміст навчальної роботи (оволодіння виконавською постановкою, формування навичок гри на оркестрових інструментах, засвоєння основ нотної грамоти, формування навичок ансамблевої гри і т. і.); 9) принципи формування репертуару (естетична й художня цінність музичних творів, різноманітність жанрів і тематики, поліфункціональність, доступність, поступовість, зацікавленість); 10) структуру репертуару (твори великої форми, оркестрові п'єси, ансамблеві твори, обробки народної музики, аранжування шкільного пісенного репертуару, фрагменти з музики до мультфільмів і кінофільмів, супроводи до вокально-хорових та інструментальних творів); 11) методи опрацювання керівником репертуару (теоретичний аналіз партитури, читання партитури за фортепіано, адаптація твору засобами аранжування, перекладення, інструментування, диригентський аналіз партитури в жестах, планування репетиційної роботи над твором); 12) етапи репетиційної роботи над оркестровими творами (ознайомлення з творами на загальних репетиціях, індивідуальна робота над партіями, заняття з окремими групами оркестру чи ансамблю,

опрацювання оркестрових творів на зведених репетиціях колективу); 13) методика репетиційної роботи над твором (робота над динамічним і ритмічним ансамблем, аплікатурними прийомами та мелодичним строем в окремих партіях, формування оркестрової звучності, опанування штрихової техніки); 14) форми й методи засвоєння учнями оркестрово-ансамблевого репертуару (читання нот з аркуша, ескізна робота над твором, детальна робота над твором); 15) методи репетиційної роботи (словесний, ілюстративний, словесно-ілюстративний, репродуктивний, продуктивний або творчий, аналіз, синтез, проектування, моделювання, вольова концентрація, взаємонавчання).

У **четвертому розділі** – *„Компетентнісна модель учителя музики як керівника учнівського музично-інструментального колективу”* – сформульовано вимоги до особистості керівника учнівського музично-інструментального колективу як педагога й диригента, досліджено структуру діяльності вчителя музики як керівника учнівського музично-інструментального колективу і на цій основі спроектовано його компетентнісну модель.

Проектування компетентнісної моделі вчителя музики як керівника учнівського музично-інструментального колективу здійснювалося з урахуванням специфіки його професійної діяльності, яка за своєю сутністю, змістом і характером є поліаспектною та поєднує організаційну, педагогічну й музично-виконавську. Тому розроблення вимог до такого фахівця ґрунтувалося на філософських, психологічних, соціолого-педагогічних і мистецтвознавчих дослідженнях, що уможливило виявлення особистісних і професійних якостей сучасного вчителя та специфіки фахової діяльності диригента оркестру.

З цією метою було досліджено: 1) складові діяльності, що їх виокремлюють представники різних галузей науки, – мета, засіб, результат і форма самого процесу діяльності (у філософії); дії та операції, які співвідносяться з потребами, мотивами й цілями (у психології); суб'єкт (з його потребами), мета, засоби реалізації мети й результат діяльності (у педагогіці); 2) структуру фахової діяльності вчителя музики, в якій науковці виділяють конструктивний та організаційний, орієнтаційний, мобілізаційний, інформаційний, комунікативний, інтелектуальний, емоційний, дослідницький і спеціальний музичний компоненти (Л. Арчажнікова); 3) вимоги до особистості диригента оркестрового колективу (наявність волі, творчої фантазії, виконавських, педагогічних і організаційських здібностей, ініціативність, наполегливість, дисциплінованість) та специфіку його діяльності (Г. Берліоз, Р. Вагнер, Ф. Вейнгартнер, Л. Гінзбург, М. Канерштейн, М. Колесса, А. Лазер, Г. Макаренко, І. Мусін, Ш. Мюнш, А. Пазовський та інші), які стали підґрунтям для розроблення структури професійної діяльності й

компетентнісної моделі вчителя музики як керівника учнівського музично-інструментального колективу.

З'ясовано, що людська діяльність має різні сторони – практичну (об'єктивну, субстанціональну, матеріально-предметну) й теоретичну (оперування ідеальними об'єктами, розкриття їхньої сутності, створення прогностичного образу, ідеальної моделі тощо), а успішність діяльності людини залежить від цільової настанови, здатності до творчості, природних задатків, спеціальних здібностей, таланту й рівня сформованості необхідних для її здійснення знань, навичок, умінь.

З урахуванням основних положень теорії діяльності, особливостей педагогічної, музичної і музично-педагогічної діяльності та специфіки роботи з аматорськими музичними колективами розроблено *структуру діяльності* вчителя музики як керівника учнівського музично-інструментального колективу й окреслено її складові: цілі та завдання, які втілюються в різних видах діяльності (проективно-конструктивній, аналітико-синтетичній, організаційно-педагогічній, концертно-виконавській), реалізуються в конкретних діях і операціях та виявляються у внутрішній і зовнішній формах; засоби і способи досягнення мети діяльності (педагогічна техніка й музично-виконавські дії); результати діяльності (сформованість в учнів морально-духовних якостей, певний рівень розвитку їхніх музичних здібностей та музично-виконавських умінь; динаміка саморозвитку і самовдосконалення особистості керівника, збагачення його власного музично-педагогічного досвіду, ступінь реалізації власного творчого потенціалу).

Структуру діяльності вчителя музики як керівника учнівського музично-інструментального колективу визначено як систему дій, спрямованих на предмет діяльності задля досягнення поставлених цілей в певних умовах у процесі творчої взаємодії з колективним суб'єктом (оркестром, ансамблем) засобами педагогічної техніки й музично-виконавських прийомів.

На основі структури діяльності вчителя музики як керівника учнівського музично-інструментального колективу спроектовано *компетентнісну модель* цього фахівця, яку дефініційовано як: а) *комплекс компетенцій*, володіння якими дає змогу вчителю музики на належному рівні здійснювати цей вид професійної діяльності; б) ідеал, на який мають орієнтуватися викладачі у підготовці студентів до роботи з учнівськими музично-інструментальними колективами; в) візирець, яким учитель музики має керуватися в практичній роботі і який визначатиме програму його подальшого самовдосконалення.

Компетентнісну модель репрезентовано трьома групами компетенцій, володіння якими визначає рівень оркестрово-методичної компетентності вчителя музики.

Особистісні компетенції вчителя музики як керівника учнівського музично-інструментального колективу схарактеризовано як „сплав” природно-психологічних особливостей і набутих у процесі навчання фахово необхідних якостей особистості. До них віднесено: 1) особистісні якості (комунікативність, наполегливість, організованість, вимогливість, доброзичливість, толерантність, емпатійність, артистичність); 2) індивідуальні психологічні особливості (творча уява, експресивність та емоційність, інтуїція, миттєва реакція, воля, сугестивність); 3) здібності (організаторські, комунікативні, конструктивні, музичні, творчі, дидактичні, виховні, дослідницькі); 4) стиль роботи (мажорно-оптимістичний, демократичний, опікунський – в педагогічному спілкуванні; авторитарний – у керуванні процесом виконання оркестрового твору й дотриманні творчого задуму композитора); 5) творчий імідж (зовнішній вигляд, сценічний образ, виконавська манера, стиль спілкування з колегами, стиль спілкування з колективом та окремими його учасниками, володіння комунікативними засобами, методами і прийомами).

Професійно-педагогічні компетенції вчителя музики як керівника учнівського музично-інструментального колективу репрезентовано такими складовими: 1) аксіологічна настанова (позитивне ставлення до професійної діяльності та зацікавленість у її здійсненні; усвідомлення естетичної цінності і виховних функцій музичного мистецтва; орієнтація на ідеальну модель фахівця; єдність інтелектуальної, естетичної і духовної сфер діяльності; сформованість загальної культури; бажання і готовність формувати означені якості у своїх вихованців); 2) фахові знання (філософсько-естетичні, соціолого-педагогічні, психологічні, музикознавчі, методичні, технологічні), необхідні для роботи з учнівськими музично-інструментальними колективами; 3) спеціальні навички (музично-аналітичні, слухові, інструментальні, диригентські, комплексного виконавства, інструментування, комп’ютерного аранжування та звукозапису, роботи із звукопідсилювальною апаратурою, сценічної діяльності); 4) уміння (організаційні, проєктивні, конструктивні, педагогічні, музично-виконавські, музично-творчі, аналітичні, дослідницькі); 5) володіння методикою роботи з учнівськими музично-інструментальними колективами (методика організаційної, навчальної, виховної, репетиційної та концертно-виконавської роботи).

До *функціональних компетенцій* віднесено: 1) досвід роботи з музично-інструментальним колективом (реалізація набутого за час навчання досвіду роботи з оркестрами й ансамблями; застосування навичок самоосвіти й самоорганізації; досвід співпраці в музичному колективі; власна позиція та сформованість власної думки); 2) функціональну спроможність як здатність виконувати функції керівника учнівського музично-інструментального колективу – організаційну, педагогічну,

комунікативну, координаційну, інтерпретаційну; 3) володіння різними видами діяльності – проєктивно-конструктивною, аналітико-синтетичною, організаційно-педагогічною, концертно-виконавською; 4) здатність до рефлексії та самокоригування (самоаналіз, самооцінка, самокоригування керівником колективу власної діяльності; порівняльний аналіз власної діяльності та роботи колег з фаху; оцінювання власної діяльності відповідно до кваліфікаційних вимог); 5) аналіз, оцінювання й коригування дій учасників музично-інструментального колективу (аналіз діяльності окремих учасників колективу та характеру їхньої творчої взаємодії з іншими виконавцями; коригування характеру міжособистісних стосунків у колективі; оцінювання музично-виконавської діяльності учнів).

У **п'ятому розділі** – *„Організаційно-методична система підготовки майбутнього вчителя музики до роботи з учнівськими музично-інструментальними колективами”* – здійснено загальну характеристику розробленої організаційно-методичної системи, розкрито процедуру діагностування стану підготовки майбутніх учителів музики до роботи з учнівськими музично-інструментальними колективами, висвітлено етапи впровадження у навчальний процес організаційно-методичної системи та проаналізовано результати експериментального дослідження.

У розділі розкрито зміст основних компонентів організаційно-методичної системи – проєктувального, процесуального, контрольно-оцінного (рис. 1).

Проєктувальний компонент відображує послідовність проєктування змісту підготовки майбутнього вчителя музики до роботи з учнівськими музично-інструментальними колективами: постановка мети й окреслення завдань цього виду фахової підготовки; проєктування, конструювання й публікація навчальних програм, навчально-методичних посібників та навчально-методичних комплексів з дисциплін, на заняттях яких здійснюється теоретична, методична і практична підготовка студентів до роботи з учнівськими музично-інструментальними колективами.

Процесуальний компонент розкриває процедуру підготовки студентів до роботи з учнівськими музично-інструментальними колективами в процесі навчальної, концертно-виконавської і виробничої діяльності, яка ґрунтувалася на визначених *педагогічних засадах* (наукових підходах, принципах, закономірностях, педагогічних умовах, формах, методах, засобах), здійснювалася відповідно до розроблених програм („Методика роботи з музично-інструментальними колективами”, „Оркестровий клас”) і спрямовувалася на формування в майбутніх учителів музики оркестрово-методичної компетентності.

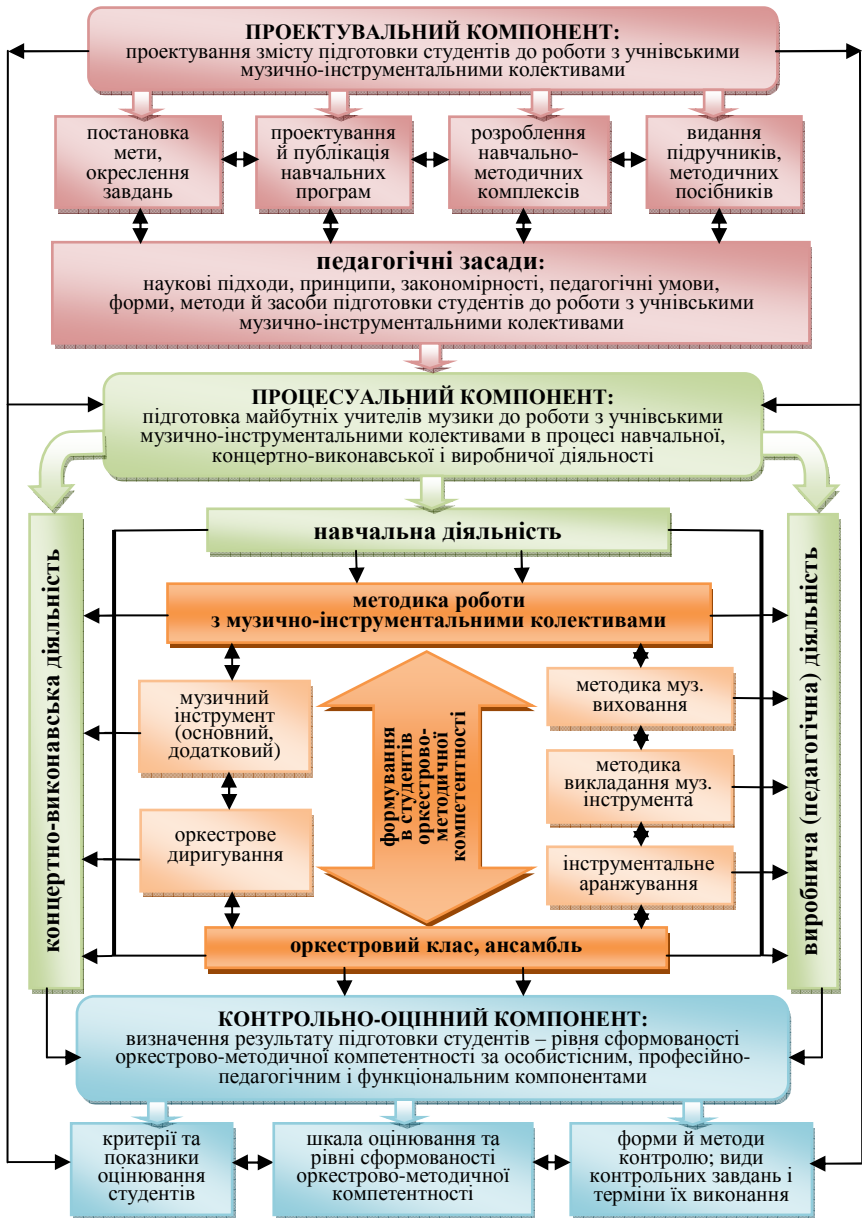

Рис. 1. Організаційно-методична система підготовки майбутнього вчителя музики до роботи з учнівськими музично-інструментальними колективами

Контрольно-оцінний компонент висвітлює систему оцінювання та аналіз результатів підготовки майбутніх учителів музики до роботи з учнівськими музично-інструментальними колективами за розробленою методикою. Він містить такі складові: 1) критерії і показники сформованості в майбутніх учителів музики оркестрово-методичної компетентності за особистісним, професійно-педагогічним і функціональним компонентами; 2) шкалу оцінювання та рівні сформованості оркестрово-методичної компетентності студентів; 3) форми й методи контролю, види контрольних завдань і терміни їх виконання.

До *педагогічних умов*, що забезпечують успішність досліджуваного процесу, віднесено: 1) цілеспрямоване й поетапне формування оркестрово-методичної компетентності майбутніх учителів музики в процесі навчальної, концертно-виконавської і виробничої діяльності; 2) відповідність навчально-методичного забезпечення викладання оркестрово-ансамблевих дисциплін меті підготовки студентів до роботи з учнівськими музично-інструментальними колективами; 3) організація оркестрово-ансамблевого навчання студентів на наукових засадах із застосуванням доцільно відібраного дидактичного матеріалу; 4) орієнтація студентів у процесі оркестрово-ансамблевої підготовки на структуру діяльності й компетентнісну модель учителя музики як керівника учнівського музично-інструментального колективу; 5) створення навчального середовища, яке сприяє актуалізації знань із фахових дисциплін, трансформації базових знань і навичок у систему професійно-педагогічних умінь, набуттю студентами мінімального досвіду роботи з музично-інструментальним колективом; 6) урахування рівня готовності студентів до роботи з учнівськими музично-інструментальними колективами в оцінюванні їхніх навчальних досягнень з оркестрово-ансамблевих дисциплін.

Наголошується, що процедура діагностування стану підготовки майбутніх учителів музики до роботи з учнівськими музично-інструментальними колективами здійснювалася із застосуванням комплексу методів (педагогічне спостереження, опитування, інтерв'ювання, бесіда, педагогічний аналіз, системно-структурний аналіз, порівняльний аналіз, оцінювання, рейтинг, математико-статистичне оброблення даних), що дало змогу виявити основні недоліки, які гальмують процес формування оркестрово-методичної компетентності студентів. Це: 1) відсутність комплексу навчально-організаційних заходів, спрямованих на реалізацію нормативно визначених завдань підготовки студентів педагогічного університету до роботи з учнівськими музично-інструментальними колективами; 2) відсутність спеціальної навчальної дисципліни, на заняттях якої здійснювалася б підготовка студентів до цього виду фахової діяльності; 3) недостатня орієнтація оркестрово-ансамблевої

підготовки студентів педагогічного університету (зміст навчального матеріалу, форми й методи його засвоєння) на подальшу роботу з учнівськими музично-інструментальними колективами; 4) невідповідність змісту навчальної діяльності студентів на практичних заняттях з оркестрово-ансамблевих дисциплін змістові роботи вчителя музики як керівника учнівського музично-інструментального колективу; 5) неврахування рівня готовності студентів до роботи з учнівськими музично-інструментальними колективами в оцінюванні їхніх навчальних досягнень з оркестрово-ансамблевих дисциплін. Результатом цього є те, що значна частина студентів мистецьких факультетів педагогічних університетів не в змозі оволодіти компетенціями, які забезпечують успішність роботи з учнівськими музично-інструментальними колективами, про що свідчать дані діагностувального зрізу: низький рівень продемонстрували 20,13 % респондентів, середній рівень – 50,33 %, достатній – 23,92 %, високий – 5,62 %.

Відповідно до мети дослідження в процесі дослідно-експериментальної роботи перевірено доцільність визначених педагогічних засад та ефективність організаційно-методичної системи підготовки майбутнього вчителя музики до роботи з учнівськими музично-інструментальними колективами.

Експериментальне навчання студентів здійснювалося впродовж одного навчального року (VII – VIII семестри підготовки бакалавра за напрямом „Музична педагогіка і виховання”) й охоплювало чотири етапи: *перший* (вересень – жовтень) – засвоєння студентами спецкурсу „Методика роботи з музично-інструментальними колективами”; *другий* (листопад – грудень) – формування й закріплення практичних навичок роботи з оркестром (ансамблем) у процесі засвоєння репертуару учнівських музично-інструментальних колективів на заняттях оркестрового класу; *третій* (лютий – березень) – реалізація студентами набутих знань, умінь і навичок у практичній роботі з учнівськими музично-інструментальними колективами в процесі педагогічної практики в середніх загальноосвітніх навчальних закладах; *четвертий* (квітень – травень) – удосконалення на заняттях оркестрового класу навичок роботи з музично-інструментальним колективом, набутих студентами в реальних умовах виробничої діяльності.

Дотримання в експериментальному навчанні визначених педагогічних умов, принципів, форм, методів і засобів було спрямовано на формування в студентів оркестрово-методичної компетентності, рівні сформованості якої (низький, середній, достатній, високий) визначалися за ступенем володіння особистісними, професійно-педагогічними й функціональними компетенціями та оцінювалися за 12-бальною шкалою відповідно до встановлених критеріїв і показників.

Результативність запропонованої організаційно-методичної системи було перевірено на основі порівняння даних початкового й заключного діагностування. Зіставлення отриманих результатів в експериментальних групах показало, що в процесі експериментальної роботи низький рівень оркестрово-методичної компетентності досліджуваних зменшився з 28,89 % до 2,56 %, середній – з 54,11 % до 30,78 %, тоді як зросли показники достатнього (з 16,44 % до 54,55 %) й високого (з 0,56 % до 12,11 %) рівнів. Показники студентів контрольних груп були менш переконливими: низький рівень знизився з 28,33 % до 20,22 %, середній – з 53,89 % до 50 %, достатній і високий рівні зросли відповідно з 17 % до 24,11 % та з 0,78 % до 5,67 % (рис. 2).

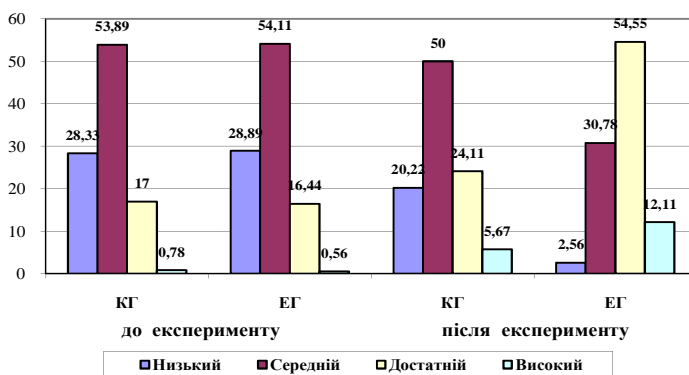

Рис. 2. Рівні сформованості в студентів оркестрово-методичної компетентності

Аналіз результатів контрольного етапу експерименту, який здійснювався з іншим складом студентів, підтвердив доцільність застосування розробленої організаційно-методичної системи з метою формування готовності майбутніх учителів музики до роботи з учнівськими музично-інструментальними колективами. Порівняння досягнень учасників експериментальних і контрольних груп засвідчило більш високий рівень оркестрово-методичної компетентності перших, порівняно з другими, на кожному етапі експериментального навчання.

Отже, впровадження в навчальний процес педагогічного університету запропонованої організаційно-методичної системи підтвердило припущення про необхідність і доцільність визначених педагогічних засад, дотримання яких забезпечило успішне формування в майбутніх учителів музики готовності до роботи з учнівськими музично-інструментальними колективами.

ВИСНОВКИ

У дисертації здійснено теоретичне узагальнення й запропоновано новий підхід у розв'язанні наукової проблеми підготовки майбутнього вчителя музики до роботи з учнівськими музично-інструментальними колективами. Він полягає в науковому обґрунтуванні педагогічних засад досліджуваного процесу, проектуванні компетентнісної моделі вчителя музики як керівника учнівського музично-інструментального колективу, розробленні й експериментальній перевірці організаційно-методичної системи підготовки майбутнього вчителя музики до роботи з учнівськими музично-інструментальними колективами. Здобуті результати підтвердили правомірність вихідних положень, покладених в його основу, а реалізація мети і завдань дослідження дали підстави зробити такі висновки та рекомендації.

1. Аналіз стану дослідженості проблеми підготовки майбутнього вчителя музики до роботи з учнівськими музично-інструментальними колективами дав змогу виявити основні тенденції її розвитку (позитивні – обумовленість змісту оркестрово-ансамблевої підготовки студентів вищих педагогічних і мистецьких навчальних закладів вимогами суспільства до музичних педагогів і виконавців; відповідність форм, методів і засобів навчання студентів рівню розвитку музичного мистецтва й педагогічної науки; обумовленість специфіки роботи з навчальним оркестром (ансамблем) його виконавським складом та профілем професійної підготовки фахівця; негативні – недостатня орієнтація оркестрово-ансамблевої підготовки студентів на подальшу роботу з учнівськими музично-інструментальними колективами; невизначеність обсягу навчального навантаження, форм і методів організації навчальної діяльності студентів з опанування навичок роботи з дитячо-юнацькими оркестрами й ансамблями; недостатня розробленість методичного аспекту підготовки майбутнього вчителя музики до роботи з учнівськими музично-інструментальними колективами). Було з'ясовано сутність і зміст ключових понять дослідження („підготовка майбутнього вчителя музики до роботи з учнівськими музично-інструментальними колективами”, „педагогічні засади”, „музично-інструментальний колектив”, „організаційно-методична система”).

2. Дослідження проблеми підготовки майбутнього вчителя музики до роботи з учнівськими музично-інструментальними колективами у методологічному, теоретичному, методичному й технологічному напрямках уможливило послідовно, у чотири етапи реалізувати методику дослідження відповідно до розробленої програми, яка ґрунтувалася на комплексному застосуванні теоретичних і емпіричних методів (аналіз, синтез, узагальнення, проектування, моделювання, діагностування, педагогічний експеримент, рейтинг, математико-статистичні й графічні методи).

Реалізація наукових підходів (системного, синергетичного, аксіологічного, компетентнісного) забезпечила ґрунтовне дослідження й успішну підготовку майбутнього вчителя музики до роботи з учнівськими музично-інструментальними колективами. Дотримання принципів синергетики дало змогу обґрунтувати системно-синергетичні особливості досліджуваного процесу (відкритість, нелінійність, неврівноваженість, когерентність, атракторність, фрактальність, емерджентність і т. і.), створити навчальне середовище, яке сприяє формуванню в студентів синергетичного стилю мислення як одного з чинників розвитку творчої особистості, опануванню навичок самоорганізації, саморозвитку, самовдосконалення, професійної мобільності і співпраці, що позитивно вплинуло на підготовку майбутніх учителів музики до роботи з учнівськими музично-інструментальними колективами. Дослідження філософсько-естетичних основ музичного мистецтва та аксіологічних функцій музики як універсального засобу виховання й духовного розвитку особистості забезпечило розроблення й наукове обґрунтування аксіологічної складової роботи майбутнього вчителя музики з учнівськими музично-інструментальними колективами. Внаслідок аналізу нормативних вимог і науково-методичних рекомендацій визначено мету і способи впровадження компетентнісного підходу в системі вищої педагогічної освіти, виявлено різні підходи у формуванні фахових компетентностей сучасного педагога і ступінь їх реалізації в професійній підготовці майбутнього вчителя музики, що стало підґрунтям для окреслення кола фахових компетенцій учителя музики як керівника учнівського музично-інструментального колективу.

3. Визначення змісту й розроблення методики роботи майбутнього вчителя музики з учнівськими музично-інструментальними колективами ґрунтувалося на науково-педагогічних і методичних основах дитячого та юнацького колективно-інструментального музикування. Узагальнення практичного досвіду й систематизація наукових пошуків у цій сфері сприяли вдосконаленню основних засад організації та діяльності учнівських музично-інструментальних колективів, до яких віднесено: завдання, принципи й методи організації учнівських музично-інструментальних колективів; формування виконавського складу учнівських оркестрів та ансамблів; зміст виховної і навчальної роботи в таких колективах; принципи формування й структуру репертуару учнівських оркестрів та інструментальних ансамблів; методи опрацювання керівником оркестрового твору; етапи й методику репетиційної роботи над твором в учнівському музично-інструментальному колективі; форми засвоєння учнями оркестрово-ансамблевого репертуару; методи репетиційної роботи керівника учнівського музично-інструментального колективу. Ці аспекти становили зміст лекційного модуля розробленого спецкурсу „Методика роботи з музично-інструментальними колективами”,

опанування якого входило до завдань експериментального навчання студентів.

4. Проектування структури діяльності й компетентнісної моделі вчителя музики як керівника учнівського музично-інструментального колективу здійснювалося з урахуванням вимог до особистості сучасного педагога та специфіки фахової діяльності диригента оркестру і ґрунтувалося на наукових дослідженнях (філософських, психологічних, соціолого-педагогічних, мистецтвознавчих). З дотриманням основних положень теорії діяльності, особливостей музично-педагогічної діяльності та специфіки роботи керівника аматорського музичного колективу визначено зміст організаційно-виховної, навчально-виховної, художньо-творчої, науково-методичної роботи вчителя музики як керівника учнівського музично-інструментального колективу, сформульовано дефініцію структури діяльності цього фахівця, встановлено основні її види (проективно-конструктивна, аналітико-синтетична, організаційно-педагогічна, концертно-виконавська), що реалізуються в конкретних діях і операціях та виявляються у внутрішній і зовнішній формах. На основі структури діяльності вчителя музики як керівника учнівського музично-інструментального колективу розроблено його компетентнісну модель, яку репрезентовано трьома групами компетенцій – особистісних (особистісні якості, індивідуальні психологічні особливості, здібності, стиль роботи, творчий імідж); професійно-педагогічних (аксіологічна настанова, фахові знання, спеціальні навички, уміння, володіння методикою роботи з учнівським музично-інструментальним колективом); функціональних (досвід роботи з учнівським музично-інструментальним колективом, функціональна спроможність, володіння різними видами діяльності, здатність до рефлексії та самокоригування, оцінювання й коригування дій учасників колективу), володіння якими визначає рівень оркестрово-методичної компетентності майбутнього вчителя музики і є показником його готовності до роботи з учнівськими музично-інструментальними колективами.

5. Обґрунтування педагогічних засад досліджуваного процесу дало змогу визначити наукові підходи (синергетичний, аксіологічний, компетентнісний), принципи (загальнонаукові, дидактичні, художньо-естетичні), закономірності (загальні, внутрішні), педагогічні умови (дотримання яких забезпечує формування оркестрово-методичної компетентності), форми (теоретичні, практичні), методи (педагогічні, загальнонаукові, спеціальні музичні) й засоби (комунікативні, інформаційні, технічні), застосування яких забезпечує успішність підготовки майбутнього вчителя музики до роботи з учнівськими музично-інструментальними колективами. Для діагностування стану готовності студентів до роботи з учнівськими музично-інструментальними

колективами розроблено критерії і показники оркестрово-методичної компетентності, рівні сформованості якої (низький, середній, достатній, високий) визначалися за ступенем володіння особистісними, професійно-педагогічними й функціональними компетенціями та оцінювалися за 12-бальною шкалою.

6. Розроблення й експериментальна перевірка ефективності організаційно-методичної системи підготовки майбутнього вчителя музики до роботи з учнівськими музично-інструментальними колективами ґрунтувалося на визначених педагогічних засадах, що дало змогу поетапно впровадити у навчальний процес педагогічних університетів основні її компоненти – проєктувальний (проєктування змісту підготовки студентів відповідно до поставленої мети і завдань), процесуальний (підготовка студентів до роботи з учнівськими музично-інструментальними колективами в процесі навчальної, концертно-виконавської і виробничої діяльності), контрольно-оцінний (визначення рівня сформованості в студентів оркестрово-методичної компетентності відповідно до встановлених критеріїв, показників, шкали оцінювання). Діагностування стану підготовки майбутніх учителів музики до роботи з учнівськими музично-інструментальними колективами здійснено засобами реалізації комплексу методів (педагогічне спостереження, опитування, інтерв'ювання, бесіда, педагогічний аналіз, системно-структурний аналіз, порівняльний аналіз, оцінювання, рейтинг, математико-статистична обробка даних), що дало змогу виявити реальний рівень готовності студентів до цього виду фахової діяльності (низький рівень продемонстрували 20,13 % респондентів, середній – 50,33 %, достатній – 23,92 %, високий – 5,62 %). Дотримання на формульованому етапі дослідно-експериментальної роботи визначених педагогічних умов, принципів, форм, методів і засобів навчання було спрямоване на формування в студентів оркестрово-методичної компетентності. Порівняльний аналіз даних початкового й заключного діагностування показав значну перевагу учасників експериментальних груп над учасниками контрольних груп стосовно рівня сформованості оркестрово-методичної компетентності (низький рівень зафіксовано у 2,56 % респондентів, середній – у 30,78 %, достатній – у 54,55 %, високий – у 12,11 %). Учасники контрольних груп не виявили яскраві динаміки професійного розвитку (низький рівень продемонстрували 20,22 % респондентів, середній – 50 %, достатній – 24,11 %, високий – 5,67 %). Результати контрольної перевірки запропонованої методики на іншому складі студентів підтвердили доцільність визначених педагогічних засад та ефективність розробленої організаційно-методичної системи підготовки майбутнього вчителя музики до роботи з учнівськими музично-інструментальними колективами.

7. Під час експериментального навчання здійснено апробацію навчально-методичного забезпечення досліджуваного процесу, в результаті чого було доведено педагогічну доцільність розроблених навчальних програм і навчально-методичних посібників та перспективність використання їх для підготовки майбутніх учителів музики до роботи з учнівськими музично-інструментальними колективами.

Результати педагогічного експерименту, впровадження їх у навчальний процес вищих педагогічних навчальних закладів дають підстави стверджувати, що поставлені на початку дослідження завдання виконано. Це дає змогу сформулювати *пропозиції* щодо їх практичного використання:

- уточнити зміст Галузових стандартів вищої освіти, освітньо-кваліфікаційної характеристики та освітньо-професійної програми підготовки бакалавра за напрямками „Музична педагогіка і виховання”, „Музичне мистецтво” з урахуванням важливості ролі оркестрово-методичної компетентності в загальній структурі особистості майбутнього вчителя музики та формуванні його готовності до роботи з учнівськими музично-інструментальними колективами;

- модернізувати навчальні плани підготовки бакалаврів шляхом оптимізації переліку методичних і практичних дисциплін, які забезпечують ефективність процесу підготовки майбутнього вчителя музики до роботи з учнівськими музично-інструментальними колективами;

- розробити програму підвищення кваліфікації науково-педагогічного складу, який забезпечує оркестрово-ансамблеву підготовку майбутніх учителів музики, відповідно до теоретико-методичних положень нашого наукового дослідження.

Проведене дослідження не вичерпує всіх аспектів порушеної проблеми. Перспективними вбачаються дослідження процесу формування оркестрово-виконавської компетентності майбутнього вчителя музики та аналіз зарубіжного досвіду підготовки музичних педагогів до роботи з дитячими та юнацькими музично-інструментальними колективами.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Монографія

1. Пляченко Т. М. Підготовка майбутнього вчителя музики до роботи з учнівськими оркестрами та інструментальними ансамблями : монографія / Т. М. Пляченко. – Кіровоград : „Імекс – ЛТД”, 2010. – 428 с.

Посібники, навчальні програми

2. Пляченко Т. М. Методика роботи з музично-інструментальними колективами : навч.-метод. посібник для студ. мистецького ф-ту пед.

університету / Т. М. Пляченко ; [Рекомендовано Мін. освіти і науки України]. – Кіровоград : „Імекс – ЛТД”, 2009. – 232 с.

3. Пляченко Т. М. Основи скрипкової педагогіки : навчальні матеріали [для студ. муз.-пед. ф-ту] / Т. М. Пляченко. – Кіровоград : РВЦ КДПУ ім. В. Винниченка, 2001. – 44 с.

4. Пляченко Т. М. Оркестровий клас (камерний оркестр) : програма навч. курсу [для студ. мистецького ф-ту пед. ун-ту]. Спец.: „Музична педагогіка і виховання”. Освіт.-кваліф. рівень: бакалавр (за вимогами кредитно-модульної системи) / уклад. Т. М. Пляченко. – Кіровоград : РВВ КДПУ ім. В. Винниченка, 2006. – 36 с.

5. Пляченко Т. М. Методика роботи з музично-інструментальними колективами : навч. програма з спецкурсу [для студ. мистецького ф-ту пед. ун-ту] / Т. М. Пляченко. – Кіровоград : РВВ КДПУ ім. В. Винниченка, 2008. – 28 с.

Статті в наукових фахових виданнях

6. Пляченко Т. М. Форми і методи професійної підготовки вчителів музики кінця ХІХ – початку ХХ ст. / Т. М. Пляченко // Наукові записки Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка. Серія: Педагогічні науки. – Кіровоград : РВЦ КДПУ ім. В. Винниченка, 1999. – Вип. 18. – С. 40 – 48.

7. Пляченко Т. М. Основні принципи та методи фахового навчання студентів в оркестровому класі / Т. М. Пляченко // Наукові записки Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка. Серія: Педагогічні науки. – Кіровоград : РВВ КДПУ ім. В. Винниченка, 2001. – Вип. 36. – С. 116 – 122.

8. Пляченко Т. М. Специфіка та зміст професійної підготовки майбутнього вчителя музики в оркестровому класі / Т. М. Пляченко // Педагогіка вищої та середньої школи : зб. наук. праць. Спец. випуск: „Мистецько-педагогічна освіта (теорія, методи, технології) – 2006”. – Кривий Ріг : КДПУ, 2006. – № 16. – Ч. 2. – С. 47 – 58.

9. Пляченко Т. М. Підготовка майбутнього вчителя музики в оркестровому класі за вимогами кредитно-модульної системи / Т. М. Пляченко // Педагогіка вищої та середньої школи : зб. наук. праць. Спец. випуск: „Мистецько-педагогічна освіта – 2007” [ред. кол. : В. К. Буряк (гол. ред.) та ін.]. – Кривий Ріг : Видавничий дім, 2007. – № 18. – Ч. 2. – С. 24 – 35.

10. Пляченко Т. М. Гуманістичні цінності музично-педагогічної освіти / Т. М. Пляченко // Науковий часопис НПУ ім. М. П. Драгоманова. Серія 14: Теорія і методика мистецької освіти : зб. наук. праць. – К. : НПУ, 2007. – Вип. 4 (9). – С. 35 – 38.

11. Пляченко Т. М. Педагогічні основи професійної підготовки майбутніх учителів музики в оркестровому класі / Т. М. Пляченко //

Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми : зб. наук. праць [ред. кол. : І. А. Зязюн (голова) та ін.]. – Київ ; Вінниця : ДОВ „Вінниця”, 2007. – Вип. 15. – С. 387 – 391.

12. Пляченко Т. М. Аксиологічні аспекти професійної підготовки майбутнього вчителя музики / Т. М. Пляченко // Теоретичні питання культури, освіти та виховання : зб. наук. праць [за заг. ред. М. Б. Євтуха ; уклад. О. В. Михайличенко]. – К. : Вид. центр КНЛУ, 2007. – Вип. 32. – С. 168 – 171.

13. Пляченко Т. М. Колективна діяльність в умовах камерно-оркестрового виконавства / Т. М. Пляченко // Наукові записки Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка. Серія: Педагогічні науки. – Кіровоград : РВВ КДПУ ім. В. Винниченка, 2008. – Вип. 74. – С. 98 – 102.

14. Пляченко Т. М. Робота над штриховою технікою у навчальному оркестрі / Т. М. Пляченко // Наукові записки Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя. Серія: Психолого-педагогічні науки. – Ніжин, 2008. – Вип. 4. – С. 89 – 92.

15. Пляченко Т. М. Зміст інструментально-методичної підготовки майбутнього вчителя музики / Т. М. Пляченко // Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді : зб. наук. праць; Інститут проблем виховання АПН України. – К. : ТОВ „Імекс – ЛТД”, 2008. – Вип. 11. – С. 298 – 308.

16. Пляченко Т. М. Професійна підготовка майбутнього вчителя музики в умовах кредитно-модульного навчання / Т. М. Пляченко // Педагогіка вищої та середньої школи : зб. наук. праць [гол. ред. В. К. Буряк]. – Кривий Ріг : КДПУ, 2008. – Вип. 21. – С. 209 – 214.

17. Пляченко Т. М. Підготовка майбутнього вчителя музики до виховної роботи в учнівських музично-інструментальних колективах / Т. М. Пляченко // Наукові записки Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка. Серія: Педагогічні науки. – Кіровоград : РВВ КДПУ ім. В. Винниченка, 2008. – Вип. 78 (2). – С. 390 – 394.

18. Пляченко Т. М. Моделювання діяльності керівника учнівського оркестру як засіб професійної підготовки майбутнього вчителя музики / Т. М. Пляченко // Вісник Черкаського університету. Серія: Педагогічні науки. – Черкаси : ЧНУ ім. Б. Хмельницького, 2008. – Вип. 136. – С. 98 – 104.

19. Пляченко Т. М. Оркестрове виконавство як засіб виховання студентської молоді / Т. М. Пляченко // Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді : зб. наук. праць ; Інститут проблем виховання АПН України. – Київ, 2008. – Вип. 12. – Кн. II. – С. 350 – 356.

20. Пляченко Т. М. Теоретична модель керівника учнівських музично-інструментальних колективів / Т. М. Пляченко // Вісник Черкаського університету. Серія: Педагогічні науки. – Черкаси : ЧНУ ім. Б.Хмельницького, 2009. – Вип. 146. – С. 42 – 46.

21. Пляченко Т. М. Підготовка майбутнього вчителя музики до роботи з учнівськими струнними оркестрами й ансамблями / Т. М. Пляченко // Молодь і ринок : щомісячний науково-педагогічний журнал. – Дрогобич : ДДПУ імені Івана Франка, 2009. – № 5 (52). – С. 66 – 71.

22. Пляченко Т. М. Учнівські музично-інструментальні колективи в системі загальної та спеціальної мистецької освіти / Т. М. Пляченко // Теоретичні та практичні питання культурології : зб. наук. статей. – Мелітополь : Видавництво „Сана”, 2009. – Вип. XXVI. – Ч. II. – С. 63 – 68.

23. Пляченко Т. М. Зміст самостійної підготовки майбутнього вчителя музики до роботи з учнівськими музично-інструментальними колективами / Т. М. Пляченко // Наукові записки Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка. Серія: Педагогічні науки. – Кіровоград : РВВ КДПУ ім. В. Винниченка, 2009. – Вип. 83. – С. 154 – 159.

24. Пляченко Т. М. Упровадження кредитно-модульного навчання в систему музично-інструментальної підготовки майбутнього вчителя музики / Т. М. Пляченко // Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми : зб. наук. праць [ред. кол. : І. А. Зязюн (голова) та ін.]. – Київ ; Вінниця : ТОВ фірма „Планер”, 2009. – Вип. 21. – С. 468 – 474.

25. Пляченко Т. М. Формування професійних якостей майбутнього керівника учнівських музично-інструментальних колективів / Т. М. Пляченко // Педагогіка вищої та середньої школи : зб. наук. праць [гол. ред. В. К. Буряк]. – Кривий Ріг : КДПУ, 2009. – Вип. 25. – С. 315 – 320.

26. Пляченко Т. М. Науково-педагогічні засади формування професійних компетентностей майбутнього вчителя музики / Т. М. Пляченко // Вісник Черкаського університету. Серія: Педагогічні науки. – Черкаси : ЧНУ ім. Б. Хмельницького, 2009. – Вип. 163. – С. 34 – 39.

27. Пляченко Т. М. Актуальні аспекти методичної підготовки майбутнього вчителя музики / Т. М. Пляченко // Проблеми сучасної педагогічної освіти : зб. наук. праць. Серія: Педагогіка і психологія. – Ялта : РВВ КГУ, 2009. – Вип. 21. – Ч.4. – С. 48 – 53.

28. Пляченко Т. М. Модернізація змісту музично-інструментальної підготовки майбутнього вчителя музики в педагогічному університеті / Т. М. Пляченко // Науковий часопис Національного педагогічного університету ім. М. П. Драгоманова. Серія № 5. Педагогічні науки: реалії та

перспективи : зб. наук. праць [за ред. В. Д. Сиротюка]. – Київ : НПУ ім. М. П. Драгоманова. – 2009. – Вип. 18. – С. 201 – 208.

29. Пляченко Т. М. Робота над інтонацією як засіб музично-інструментальної підготовки майбутнього вчителя музики / Т. М. Пляченко // Педагогічна освіта: теорія і практика : зб. наук. праць Кам'янець-Подільського національного університету ім. І. Огієнка. – Кам'янець-Подільський : ПП „Медобори – 2006”, 2009. – Вип. 3. – С. 491 – 494.

30. Пляченко Т. М. Підготовка майбутнього вчителя музики до музично-інструментальної роботи в початковій школі / Т. М. Пляченко // Проблеми педагогічних технологій : зб. наук. праць Луцького інституту розвитку людини Відкритого міжнародного університету розвитку людини „Україна” [гол. ред. О. Н. Дем'янчук]. – Луцьк, 2010. – Вип. 1. – С. 240 – 248.

31. Пляченко Т. М. Формування особистості керівника учнівського музично-інструментального колективу в навчально-виховному процесі педагогічного університету / Т. М. Пляченко // Вісник Черкаського університету. Серія: Педагогічні науки. – Черкаси : ЧНУ ім. Б. Хмельницького, 2010. – Вип. 179. – С. 84 – 89.

32. Пляченко Т. М. Підготовка майбутнього вчителя музики до формування репертуару учнівських музично-інструментальних колективів / Т. М. Пляченко // Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка. Серія: Педагогічні науки. – Луганськ : ЛНУ імені Тараса Шевченка, 2010. – № 7 (194), квітень 2010. – С. 95 – 100.

33. Пляченко Т. М. Музично-інструментальний колектив як соціально-педагогічний феномен / Т. М. Пляченко // Молодь і ринок : щомісячний науково-педагогічний журнал. – Дрогобич : ДДПУ імені Івана Франка, 2010. – № 4 (63). – С. 105 – 109.

Публікації в інших виданнях

34. Пляченко Т. М. Психологічні аспекти оркестрової та ансамблевої підготовки майбутніх учителів музики / Т. М. Пляченко // Громадянське суспільство та проблеми становлення особистості : зб. наук. праць [відп. ред. А. С. Лобанова]. – Кривий Ріг ; Забже : Видавничий дім, 2007. – Вип. 2. – С. 230 – 239.

35. Пляченко Т. М. Самостійна підготовка майбутнього вчителя музики до роботи з учнівськими оркестрами / Т. М. Пляченко // Методичний вісник : зб. наук. праць. – Кіровоград : РВВ КДПУ ім. В. Винниченка, 2009. – Вип. 2 : Самостійна робота студентів та її інформаційно-методичне забезпечення: проблеми, досвід, методика. – С. 78 – 86.

36. Пляченко Т. Н. Из истории профессиональной подготовки учителей музыки в России (20-е годы XX столетия) / Т. Н. Пляченко // История музыкального образования как наука и как учебный предмет :

матеріали V Міжнародної конференції, Москва, 1 – 2 грудня 1999 г. – М. : МГПУ, 1999. – С. 327 – 333.

37. Пляченко Т. М. Професійна підготовка майбутнього вчителя музики в контексті Болонського процесу / Т. М. Пляченко // Розвиток міжнародного співробітництва в галузі освіти у контексті Болонського процесу: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції, Ялта, 5 – 7 березня 2009 р. – Ялта : РВНЗ КГУ, 2009. – Ч. 2. – С. 21 – 25.

38. Пляченко Т. М. Підготовка майбутнього вчителя музики до полікультурного виховання учнівської молоді / Т. М. Пляченко // Розвиток освіти в умовах поліетнічного регіону: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції, Ялта, 9 – 11 квітня 2009 р.: зб. статей. – Ялта : РВВ КГУ, 2009. – Вип. 5. – Ч. 2. – С. 148 – 151.

39. Пляченко Т. М. Формування професійних компетентностей майбутнього вчителя музики / Т. М. Пляченко // Викладач і студент: умови особистісного і професійного зростання: зб. матеріалів Міжнародної науково-практичної конференції, Черкаси, 29 – 30 жовтня 2009 р. – Черкаси : ЧНУ ім. Б. Хмельницького, 2009. – С. 30 – 32.

40. Пляченко Т. М. Аксиологічні засади фахової підготовки майбутнього вчителя музики / Т. М. Пляченко // Проблеми і перспективи розвитку мистецької освіти: зб. матеріалів засідання „Круглого столу” наукових керівників студентських робіт III Міжнародної науково-практичної конференції студентів та молодих науковців „Слов’янське музичне мистецтво в контексті європейської культури”, Вінниця, 7 – 9 грудня 2009 р. – Вінниця, 2009. – С. 7 – 11.

41. Пляченко Т. М. Процес формування особистості керівника учнівського музично-інструментального колективу / Т. М. Пляченко // Вища школа: національні пріоритети і європейські орієнтири: зб. матеріалів Міжнародної науково-практичної конференції, Черкаси, 29 – 30 квітня 2010 р. – Черкаси : ЧНУ ім. Б. Хмельницького, 2010. – С. 113 – 115.

АНОТАЦІЇ

Пляченко Т. М. Педагогічні засади підготовки майбутнього вчителя музики до роботи з учнівськими музично-інструментальними колективами. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора педагогічних наук за спеціальністю 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти. – Інститут вищої освіти НАПН України, Київ, 2011.

У дисертації досліджено проблему підготовки майбутнього вчителя музики до роботи з учнівськими музично-інструментальними колективами. Виявлено закономірності й науково обґрунтовано педагогічні засади цього процесу. Проаналізовано його методологічні основи та визначено наукові підходи (синергетичний, аксіологічний, компетентнісний), реалізація яких

забезпечує успішність підготовки студентів до роботи з учнівськими оркестрами й інструментальними ансамблями. Систематизовано зміст та визначено складові методики роботи майбутнього вчителя музики з учнівськими музично-інструментальними колективами. Спроектовано структуру діяльності й компетентнісну модель учителя музики як керівника учнівського музично-інструментального колективу. Визначено критерії і показники та встановлено рівні сформованості в студентів оркестрово-методичної компетентності. Розроблено й експериментально перевірено ефективність організаційно-методичної системи підготовки майбутнього вчителя музики до роботи з учнівськими музично-інструментальними колективами. Доведено доцільність визначених наукових підходів, принципів, педагогічних умов, форм, методів і засобів підготовки студентів до цього виду фахової діяльності.

Ключові слова: учнівський музично-інструментальний колектив, підготовка майбутнього вчителя музики, педагогічні засади, структура діяльності, компетентнісна модель, організаційно-методична система, оркестрово-методична компетентність майбутнього вчителя музики.

Пляченко Т. Н. Педагогические основы подготовки будущего учителя музыки к работе с ученическими музыкально-инструментальными коллективами. – Рукопись.

Диссертация на соискание учёной степени доктора педагогических наук по специальности 13.00.04 – теория и методика профессионального образования. – Институт высшего образования НАПН Украины, Киев, 2011.

В диссертации исследована проблема подготовки будущего учителя музыки к работе с ученическими музыкально-инструментальными коллективами.

Модернизация системы высшего педагогического образования в Украине требует внедрения в учебный процесс новых научных подходов, эффективных форм, методов и средств подготовки специалистов, реализация которых ориентирована на обновление всех звеньев обучения и воспитания будущих учителей в соответствии с требованиями современной школы. В связи с этим возрастает потребность в подготовке в высших педагогических учебных заведениях компетентных педагогов-музыкантов, способных на должном уровне осуществлять обучение, воспитание и развитие школьников как на уроках музыкального искусства, так и во внеучебное время.

Анализ научной литературы показывает, что в области оркестрово-ансамблевой подготовки студентов высших учебных заведений уже накоплен опыт формирования исполнительских навыков и развития

отдельных профессиональных качеств будущих педагогов в учебных музыкально-творческих коллективах.

Вместе с тем еще существуют противоречия, обусловленные несоответствием уровня подготовки студентов к работе с ученическими музыкально-инструментальными коллективами нормативным требованиям к этому виду профессиональной деятельности учителя музыки.

Наличие такой проблемы побудило к проведению специального исследования, в задачи которого входили: обоснование педагогических основ – научных подходов (синергетического, аксиологического, компетентностного), принципов, закономерностей, педагогических условий, форм, методов и средств подготовки будущего учителя музыки к работе с ученическими музыкально-инструментальными коллективами; разработка методики работы учителя музыки с ученическими музыкально-инструментальными коллективами; проектирование структуры деятельности (целей, задач, условий, предмета, форм, видов, субъектов, результата деятельности) и компетентностной модели учителя музыки как руководителя ученического музыкально-инструментального коллектива (групп компетенций – личностных, профессионально-педагогических, функциональных, владение которыми влияет на уровень оркестрово-методической компетентности); экспериментальная проверка эффективности организационно-методической системы подготовки будущего учителя музыки к работе с ученическими музыкально-инструментальными коллективами.

Основными компонентами разработанной организационно-методической системы определены проективный, процессуальный и контрольно-оценочный. Проективный компонент освещает подготовительный этап к внедрению экспериментальной методики – проектирование содержания подготовки студентов к работе с ученическими музыкально-инструментальными коллективами (постановка цели и задач, разработка учебных программ, учебно-методических комплексов и пособий). Процессуальный компонент раскрывает процедуру подготовки студентов к работе с ученическими музыкально-инструментальными коллективами в процессе учебной, концертно-исполнительской и производственной деятельности с соблюдением педагогических основ (научных подходов, принципов, педагогических условий, форм, методов и средств), выбор которых обусловлен закономерностями оркестрово-ансамблевой подготовки студентов. Контрольно-оценочный компонент характеризует результат подготовки студентов по разработанной методике и раскрывает технологию определения уровня оркестрово-методической компетентности будущих учителей музыки с применением разработанных критериев, показателей и шкалы оценивания.

Экспериментальное обучение осуществлялось на занятиях авторского спецкурса „Методика работы с музыкально-инструментальными коллективами” (освещающего основные формы, виды, принципы и методы работы учителя музыки с ученическими оркестрами и ансамблями), а также на занятиях оркестрового класса, в программу которого введён практикум работы с ученическим оркестром и соответствующий учебный репертуар.

Результаты экспериментальной проверки эффективности организационно-методической системы подтвердили целесообразность педагогических основ подготовки будущих учителей музыки к работе с ученическими музыкально-инструментальными коллективами.

Ключевые слова: ученический музыкально-инструментальный коллектив, подготовка будущего учителя музыки, педагогические основы, структура деятельности, компетентностная модель, организационно-методическая система, оркестрово-методическая компетентность будущего учителя музыки.

Plyachenko T. N. Pedagogical principles of training a future music teacher for the work with music instrumental pupil groups. – Manuscript.

Dissertation for receiving Doctor of Pedagogical Sciences degree on educational theory 13.00.04 – Professional Pedagogics. – Institute of Higher Education of the National Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine, Kyiv, 2011.

The problem of training a future music teacher for the work with music instrumental pupil groups is researched. The regularity of this process is revealed and its pedagogical grounds are scientifically proved. Methodological principles of the process are analyzed. Such scientific approaches as synergetic, valuable, competent are determined. Their implementation ensures the success in training students for the work with pupil orchestras and instrumental ensembles. The matter of work of future music teacher with music instrumental pupil groups is systematized. Basic methods of this work are determined. The activity structure and competent model of music teacher as a conductor of music instrumental pupil group is designed. The criteria, characteristics and levels of formation within students their orchestra-and-methodological competence are defined. The effectiveness of elaborated organization and methodological system of training a future music teacher for the work with music instrumental pupil groups is checked experimentally. The expediency of determined scientific approaches, principles, pedagogical conditions, forms, methods and means of training students for this kind of professional activity is proved.

Key words: music instrumental pupil group, training of a future music teacher, pedagogical principles, activity structure, competent model, organization and methodological system, orchestra-and-methodological competence of a future music teacher.